

PRVA LIKOVNA IZLOŽBA U SPLITU GODINE 1885.

UDK: 75(064)(497.5 Split) "1884/1885"
Stručni rad
Primljeno: 8. VI. 1999.

NEVENKA BEZIĆ-BOŽANIĆ
21000 Split, HR
Dr. Bože Peričića 12

Prvu likovnu izložbu u Splitu priredio je tada već poznati hrvatski slikar Vlaho Bukovac, koji je više od godinu dana boravio u gradu i tom prilikom naslikao velik broj portreta splitskih gradana.

Nakon pobjede Narodne stranke godine 1870. na izborima protiv autonomaša u Dalmatinskom saboru u Zadru, i u Splitu se, premda je ondje na čelu općine još uvijek dr. Antonio Bajamonti, ipak počinju osjećati promjene. U to vrijeme pomalo se mijenja struktura življa, sve veći broj domaćih školovanih ljudi, ne samo iz Splita nego i iz drugih dalmatinskih mjesta, zamjenjuje na raznim položajima strance koje je prije imenovala državna uprava. To je uvjetovalo i buđenje narodne svijesti, što je potaknula utemeljenje nekoliko hrvatskih društava. Tako se godine 1873. pojavljuju Slovinski ili Slavjanski napredak, godine 1877. Narodna glazba i godine 1884. Pjevačko društvo Zvonimir, okupljajući sve društvene slojeve, od intelektualaca do težaka. Godine 1880. Realka i Klasična gimnazija su se nakon žestokih okršaja izborile za uvođenje hrvatskog kao nastavnog jezika. U Napretku je bila i čitaonica s novinama na hrvatskom jeziku i na stranim jezicima, održavala su se predavanja, djelovao je pjevački zbor i glumačka amaterska družina. Vodila se posebna briga o buđenju narodne svijesti kod mladeži, pa su se stoga priređivale i manje zabave. Na političkom polju sve više se

razbuktavaju pripreme za općinske izbore, a jedna od prvih zadaća bila je rušenje gradonačelnika Bajamontija, u čemu je Namjesništvo u Zadru i uspjelo godine 1880., pa je Split do izbora dobio komesara. Na izborima 1882. narodnjaci su izborili pobjedu i općina je konačno dobila svoju vlast i prvoga hrvatskog gradonačelnika, Dujma Rendića Miočevića. Od tada su se sve sjednice općinskog vijeća vodile na hrvatskom jeziku.

Jedan od najznačajnijih pothvata bilo je u to vrijeme izdavanje prvih splitskih novina na hrvatskom jeziku. Kako Split prije općinskih izbora nije imao svoje novine, godine 1880. zadarski je *Narodni list* jednom tjedno objavljivao prilog pod nazivom *Split*, s lokalnim vijestima. Godine 1883. počinje u Splitu izlaziti *Dražkov raboš*, sljedeće godine *Narod*, godine 1885. *Pučki list* i 1894. najvažnije splitske novine *Jedinstvo*, koje će izlaziti dva puta tjedno.

U takvom ozračju pojavio se u Splitu kasnu jesen, jednog dana u studenome, tada već poznati hrvatski slikar Vlaho Bukovac, što je zabilježeno u njegovoj knjizi "Moj život".

"Ostadoh u Splitu 14 mjeseci, a u to vrijeme dogotovih jedno 100 portraita svakojake veličine. Među njima bilo je djece u povojima!

Za trajanja poklada bilo je dosta zabave. Bijah gostom hrvatske, srpske i talijanske čitaonice. Za jedne noći obišao bih sva tri društva, pa nije čudo, da se upoznah s čitavim pučanstvom Splita. Svuda me objeručke primiše. I onda na početku narodnog života, kao i sada, Split je bio grad neobičnog zanosa i dobrote.

Na posljatku priredih izložbu portraita, i to u dobrotvorne svrhe. Čisti prihod razdjelih među siromahe. Siromasi mi se odužiše štampanom zahvalnicom, koji je ispjevao poznati ženijalni satiričar pok. Dr. V. Mihaljević. Pjesma je bila priljepljena na svim čoškovima grada. Isto tako i pjesma talijanska popa profesora Zarbarinia u moju slavu ispjevana."¹

Likovna događanja u Splitu tog vremena bila su gotovo zanemariva. Odvijala su se uglavnom u krugu samoukih domaćih slikara, među kojima se isticao plemić Juraj Pavlović (1803.-1886.),

čiji je rad bio iznad prosjeka nekolicine Splitskana kojima je slikanje bilo tek raznodna. No iz tog razdoblja sačuvano je nekoliko obiteljskih portreta i slika sakralnog sadržaja iz kista putujućih talijanskih slikara, koji su, tražeći posao, obilazili dalmatinske gradove. Ambijenti s kićenim historicističkim namještajem zahtijevali su zidove ukrašene portretima i idiličnim krajolicima, a odraz su prilika i ukusa stvaranog jačanjem građanske klase. Premda te slike nemaju pravu likovnu vrsnoću, ipak imaju značenje povijesnog slijeda jednog vremena. I danas se u starim dalmatinskim kućama mogu naći obiteljski portreti, najčešće nepoznatih slikara, koji su ipak zanimljivi zbog potanko slikane odjeće, posebice nakita, na što su pojedine obitelji bile osobito ponosne. Stoga je pojava Vlaha Bukovca u Splitu, s pohrvaćenim prezimenom svojega oca, talijanskog paruna Giuseppea Faggionija, čiji se brod bio nasukao u cavtatskoj luci pa ga je ljubav zauvijek privezala uz Cavtačanku Anu Kličan, imala posebno značenje. Dakako da je Bukovac, pariški đak s već postignutim uspjesima u tadašnjem europskom središtu umjetničkog života, primljen u Splitu s osobitim štovanjem.

Pohrvaćivanjem općine stvara se jedan novi duh i težnja za napretkom, razvijaju se gospodarstvo i trgovina, osnivaju nove banke i razne trgovačke udruge, što omogućuje jačanje novog građanskog društva i stvaranje kapitala. Sve to s vremenom mijenja strukturu splitskoga življa. Bukovca su podjednako prihvatili splitski intelektualci željni napretka u kulturi i umjetnosti i tadašnji ugledni i imućni građani. Stoga se Bukovac i mogao zadržati u Splitu duže od godinu dana. U svojem životopisu zabilježio da je u tom gradu naslikao stotinjak portreta, no odgovara li taj broj istini, teško je zaključiti nakon stotinu i petnaest godina. Prema posljednjim istraživanjima poznato je gdje se nalazi tek dio slika iz tog razdoblja.² Sve su slikane uljem na platnu i kreću se uglavnom unutar tri veličine, ovisno o želji naručitelja. To su:

Portret Natala Aljinovića, 1884. (65 x 54 cm) - Galerija umjetnina, Split

Portret Mare Aljinović, 1885. (64 x 53 cm) - Galerija umjetnina, Split

Portret dr. Ante Boglića, 1885. (65 x 53 cm) - Galerija umjetnina, Split

Portret Frane Bolanija, 1884. (100 x 75 cm) - Galerija umjetnina, Split

Portret Delfine Illich rođ. Muzarelli, 1885. (66,5 x 55,5 cm) - Dr. Ivan Ilić, Dubrovnik

Portret Petra Illicha, 1885. (65,5 x 55,5 cm) - Bruno Illich Alberti, London

Portret Giuseppine Illich Luxardo, 1885. (60 x 50 cm) - Franco i Suzzana Luxardo, Torreglio (Padova)

Portret Ante Jeličića, 1885. (69 x 58 cm) - Tonka Jeličić, Split³

Portret biskupa Marka Kalogjere, 1885. (129 x 100 cm) - Nadbiskupsko sjemenište, Split

Portret Duje Karamana, 1884. (105 x 67,5 cm) - Ilko Karaman, Zagreb

Portret Duje Karamana II, 1884. (45,4 x 34,5 cm) - Galerija umjetnina, Split

Portret Duje Karamana III, 1885. (47 x 46,5 cm) - Eduard Karaman, Split

Portret Duje Karamana IV, 1885. (45,5 x 34,5 cm) - M. Ferić, Zagreb (?)

Portret dr. Srećka Karamana, 1885. (65 x 55 cm) - Živan Karaman, Zagreb

Portret Angele Karaman Degli Alberti, 1885. (66 x 55 cm) - Živan Karaman, Zagreb

Djeca obitelji Katalinić, 1885. (84,5 x 120,5 cm) - Muzej suvremene umjetnosti, Galerija Benko Horvat, Zagreb

Portret Đine Škarica Katalinić, 1885. (66 x 55 cm) - Nelka Malešević, Biograd

Portret Giovanne Katalinić rođ. Cerineo, 1885. (100 x 78 cm) - Nevio Malešević, Biograd

Portret Anđela Katalinića, 1885. (100 x 78 cm) - Nevio Malešević, Biograd

Portret Luise Katalinić rođ. Szabo, 1885. (100 x 78 cm) - Moderna galerija, Zagreb

Portret Petra Katalinića, 1885. (100 x 78 cm) - Moderna galerija, Zagreb

Portret kanonika Luigija Krstulovića, 1884. (?) - Dr. Eduardo Pervan, Rim

Portret Špira Marića, 1884. (54 x 45 cm) - Dr. Borben Uglešić, Split

Portret Ane Marić, 1885. (46 x 35 cm) - Galerija umjetnina, Split

Portret Pere Marića, 1885. (46 x 35 cm) - Galerija umjetnina, Split

"Mladi guslač", portret Armanda Meneghella, 1885. (45 x 31 cm) - Galerija umjetnina, Split

Portret Elise Michielli Vitturi, 1885. (66 x 55 cm) - Galerija umjetnina, Split

Portret Antonije Škarica, 1885. (66 x 55 cm) - Helga Alfieri rođ. Katalinić, Rim

Ema Tartaglia rođ. Luger na odru, 1885. (52,5 x 64 cm) - vlasnik nepoznat

Portret Špira Tocilja, 1885. (61,5 x 51 cm) - Galerija umjetnina, Split

Portret Luigie Tocilj rođ. Colautti, 1885. (61 x 51 cm) - vlasnik nepoznat

Portret Justine Tommaseo, 1885. (66 x 55 cm) - Strossmayerova galerija, Zagreb

Portret prof. Don Gregoria Zarbarinija, 1885. - vlasnik nepoznat

Osim portreta iz poznatih splitskih obitelji, Bukovac je tijekom spomenutoga razdoblja naslikao još nekoliko slika, od kojih se dvije nalaze u muzejima, dok su ostale zabilježene samo u pisanim izvorima:

Djevojčica u naslonjaču, 1885. (66 x 55 cm) - Umjetnička galerija, Cetinje

Portret mladog muškarca, 1885. (61 x 50 cm) - Gradski muzej, Zadar

Portret starice s Lučca, 1884. - nekad vlasnik Jozo Duplančić

Portret djevojke, 1884. (49 x 39 cm) - J. Novaković, Beograd (?)

Portret nepoznatog muškarca, 1885. - vlasnik nepoznat

Portret sijedog muškarca, 1885. - vlasnik nepoznat

Na svim ovim slikama autor je uz svoj potpis dopisao da su naslikane u Splitu 1884. i 1885. godine. Jednako tako nije poznato gdje su završila tri crteža aktova (olovka, 20 x 20 cm), koje je s posvetom Bukovac u Splitu poklonio prof. Zarbariniju, a nekad su se nalazili u umjetničkoj zbirci Koste Strajnića u Dubrovniku.

Da je taj Bukovčev boravak u Splitu bio kulturni događaj prvoga reda, razvidno je po velikom zanimanju za njegov rad. U razdoblju slikarova boravka u Splitu često se pojavljuju razne bilješke o njegovim djelima i posjetima, opisuje se prostor gdje slika, a sve to u splitskim novinama *Narod* i *La difesa*, te u zadarskim *Narodnim novinama* i listu *Il Dalmata*. Novine također obavještavaju da će 25. i 26. prosinca 1884. godine od 10 do 12 sati Splićani moći razgledati atelijer i radove naslikane u Splitu. Na kraju svojega boravka priredio je Bukovac u zgradi Realke izložbu radova nastalih za vrijeme njegova boravka u gradu, a čisti prihod od dobrovoljnih priloga išao je u korist gradske sirotinje.⁴ Prigodom izložbe napisao je pisac raznih prigodnica dr. Vicko Mihaljević pjesmu posvećenu Bukovcu, koja je bila otisnuta na plakatima za izložbu što bijahu izloženi na vidljivim mjestima u gradu. Jednako tako napisao je i prof. G. Zarbarini pjesmu "Al pittore Bukovac" na talijanskom jeziku, a i novine su bilješkama popratile ovaj značajan događaj.

Bukovac će, pun zanosa i snage tridesetogodišnjaka, nakon pariških uspjeha stvoriti u Splitu nekoliko antologijskih slika, koje će ostaviti dubok trag. Bukovčeva odluka da provede više od godinu dana u Splitu - gradu koji se budio iz letargije, gradu negdje na repu Carevine, daleko od europskih kulturnih središta i bez osobitih komunikacija - bila je posebno značajna. Splitska sredina znala je

prepoznati prave vrijednosti, pa je prihvatila Bukovčevo slikarstvo kao nešto osobito i novo, sa zadovoljstvom je pratila njegov rad, a on se toj sredini odužio pravim i vrijednim umjetničkim djelima. "Mladi guslač" i "Djeca obitelji Katalinić", te nekoliko portreta ostat će zauvijek na vrhu čitavog njegovog slikarskog opusa.

Bukovac je još samo jednom navratio u Split, godine 1896., sa slikarskom zadaćom.⁵ Zamoljen od klasičara naslikao je portret don Frane Bulića, omiljenog ravnatelja Klasične gimnazije, kojega su austrijske vlasti pod prisilom umirovile.⁶ No tim portretom nije Bukovac uspio ostvariti onu likovnu vrijednost koju je utkao u niz portreta za svojega dugog boravka u Splitu.

Godine 1908. Bukovac je prihvatio poziv odbora Prve dalmatinske umjetničke izložbe u novim prostorima Hrvatskog doma, projektu splitskog arhitekta Kamila Tončića u slogu secesije. Na izložbi sa svrhom okupljanja dalmatinskih likovnih umjetnika rasutih tada po Carevini, Bukovac je izložio šesnaest slika, a potom se ponovno pojavio na izložbi Hrvatskog društva Medulić, godine 1919., s petnaest slika. Posljednji put njegovih šest slika bilo je izloženo neposredno nakon njegove smrti na "Jadranskoj izložbi" u srpnju i kolovozu 1925. godine. Te slike pripadale su nekim splitskim obiteljima i ustanovama, a čin se zapravo može smatrati malim *hommageom* velikom umjetniku.⁷

Bukovčev boravak u Splitu možda možemo prihvatiti kao poticaj mladim Splitsanima Emanuelu Vidoviću, dominikancu Vinku Draganji i manje poznatom Josipu Laliću da krenu na školovanje u veća umjetnička središta. Njihovim povratkom nakon školovanja Split će polako prerasti u relevantnu likovnu sredinu, koju će značajku zadržati sve do današnjih dana.

BILJEŠKE

1. Vlaho Bukovac: *Moj život*. Predgovor Ivo Vojnović. Zagreb, s. a. (1918.?), 123-124.
2. Navedene slike opisane su u radu Marija Tripković: *Bukovčeve slike u Splitu*. Izdanje Galerije umjetnina u Splitu br. 9, Split, 1954., 17-28, te u monografiji

Vera Kružić-Uchityl: *Vlaho Bukovac, život i djelo*, Zagreb, 1968. U vremenu od tridesetak godina slike su promijenile vlasnike, što se ovim putem pokušalo ispraviti. Portrete obitelji Illich, izostavljene iz monografije, objavio je Radoslav Tomić: *Dodatak za Vlaha Bukovca*. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 26, Split, 1986-1987., 513-520.

3. Za slike zabilježene upitnikom nije se moglo ustanoviti gdje se danas nalaze.
4. Nevenka Bezić: *Likovne izložbe Splita 1885-1945*. Izdanje Muzeja grada Splita, sv. 13, Split, 1962., 11.
5. Cvito Fisković: *Povodi i odjeci Bulićeva umirovljenja 1896*. Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, sv. 79, Split, 1986., 114, 130.
6. Katalozi: *Prva dalmatinska umjetnička izložba*, Spljet, 1908.; *Izložba jugoslavenskih umjetnika iz Dalmacije*, Split, 1919.; *Jadranska izložba*, Split, 1925.
7. U splitskim ustanovama i osobnim zbirkama nalazi se nekoliko Bukovčevih slika iz raznih faza: Fontenbloška šuma, Pariz, 1883. (dr. Ante Jelavić), Muškarac u krajoliku i Parc de Luxembourg, Pariz, oko 1886. (obitelj Fisković); Povjerljiva priča, Pariz, oko 1884. (Galerija umjetnina); Ležeći akt, Pariz, 1886. (Galerija umjetnina); Proljeće, Pariz oko 1889. (obitelj Tresić Pavičić, prodano nepoznatom vlasniku); Portret Josipa Modrića, Zagreb, oko 1894. (obitelj pok. Ante Jelovca, danas u Zagrebu); Poslije kupanja, Zagreb, 1897. (dr. Damir Tončić); Portret djevojčice, Cavtat, 1899. (Petar Rančić ?); Akt žene koja leži, Beč, 1903. (Igor Armanda); Divan, Prag, 1905. (Galerija umjetnina); Starica, Prag, 1907. (Arheološki muzej); Portret Ivana Meštrovića, Prag, 1908. (Galerija Meštrović); Novi šesir i Djevojka na kupanju, Prag, 1908. (Galerija umjetnina); Skica za sv. Dominika, 1910. (Arheološki muzej); Milavićev portret, Prag, 1917. (obitelj Tresić Pavičić, sada nepoznati vlasnik).

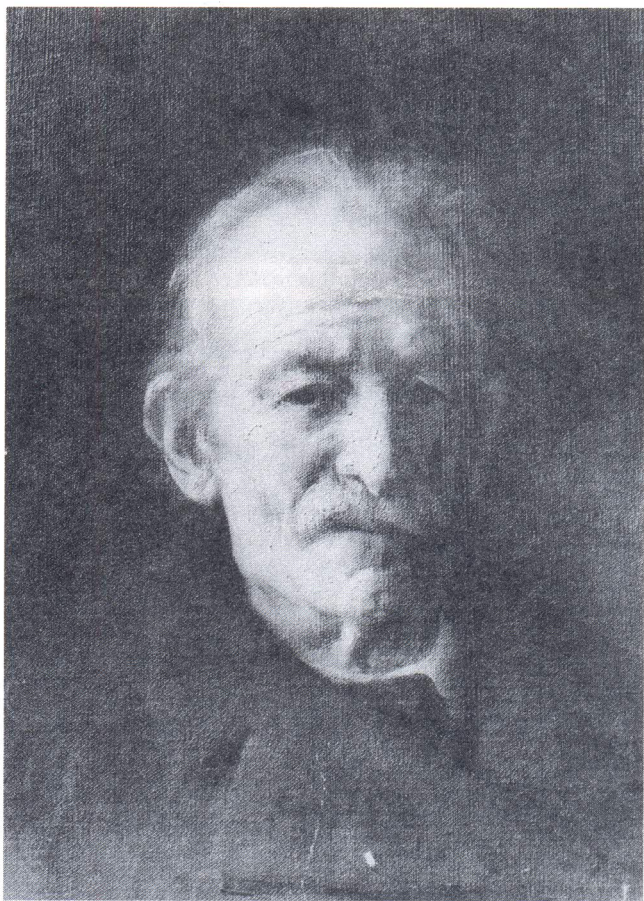
LITERATURA

- N. Bezić Božanić: *Stanovništvo Splita u vrijeme borbe za narodni preporod (1870-1881)*. Zbornik "Hrvatski narodni preporod u Splitu", Split, 1984., 133-174.
- T. Ganza-Aras: *Prilog poznavanju splitskog kraja u doba pohrovačivanja splitske općine*. Isto, 175-196.
- Z. Demori-Staničić: *Rani Bukovac u Splitu*. Kulturna baština, Split, 1982., br. 13, 98-101.
- K. Prijatelj: *Bukovčeva slika "Poslije kupanja" iz 1897. u Splitu*. Kulturna baština, Split, 1982, br. 13, 102-103. Isti, *Slikarstvo u Dalmaciji 1784-1884*. Split, 1989., 102-103.
- R. Tomić: *Dodatak za Vlaha Bukovca*. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 26, Split, 1986-1987., 513-520.
- V. Kružić-Uchityl: *Vlaho Bukovac, život i djelo*. Zagreb, 1968.

LA PRIMA ESPRESIZIONE D'ARTE A SPALATO NELL'ANNO 1885.

Riassunto

Per il periodo di un anno (1884-1885) a Spalato soggiornò l'allora già noto pittore croato di formazione parigina, Vlaho Bukovac. In quel periodo dipinse un gran numero di ritratti di note famiglie spalatine e verso la fine del suo soggiorno organizzò una mostra che fu la prima di questo genere nella città di Spalato. Una parte dei dipinti giunta fino a noi dimostra che Bukovac, pur essendo allora appena trentenne, aveva creato a Spalato alcuni dei capolavori del suo corpus pittorico e della pittura croata di quel tempo.

Duje Karaman, 1884. (Snimio: Z. Buljević)

Elisa Michieli Vitturi, 1885.

Ana Marić, 1885.